

Studijní okruhy ke státní závěrečné magisterské zkoušce z českého jazyka

Preambule

Tematické okruhy mají studentům sloužit jako opora pro přípravu k magisterské SZk. Vycházejí z obsahu povinných a povinně volitelných kurzů jazykové části bakalářského i navazujícího magisterského studia oboru Český jazyk a literatura na FF MU. Ve srovnání s bakalářskou SZk se u magisterské SZk očekává vedle rozšířeného penza znalostí (viz níže uvedené studijní okruhy) též schopnost pojednat jazykovou problematiku v synchronních i diachronních souvislostech a v elementárním teoretickém zakotvení. Samozřejmostí je znalost lingvistické terminologie, orientace v základní odborné literatuře a přehled o hlavních oborových časopisech.

Obecné příručky doporučené pro přípravu k magisterské SZk z českého jazyka:

- Černý, J. *Dějiny lingvistiky*. Olomouc, 1999.
Helbig, G. *Vývoj jazykovědy po roce 1970*. Praha, 1991.
Karlík, P. – Nekula, M. – Rusínová, Z. (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Praha, 1995.
Karlík, P. – Krčmová, M. – Pleskalová, J. – Večerka, R. (eds.). *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. Praha, 2007.
Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha, 2002.
Lamprecht, A. – Šlosar, D. – Bauer, J. *Historická mluvnice češtiny*. Praha, 1986.
Mluvnice češtiny I-III. Praha, 1986, 1987.

Literatura k jednotlivým okruhům je zadána v sylabech povinných a povinně volitelných kurzů navazujícího magisterského studia v IS MU.

1) Fonetika a fonologie češtiny

1. Fonetika, její náplň a cíle práce, zvukový projev a jeho záznam.
2. Proces vzniku řeči, jeho fáze. Mluvní orgány a jejich funkce.
3. Fonologický aspekt zkoumání procesu komunikace.
4. Fonologický systém, foném, vztahy mezi fonémy (zejména korelační) a jejich fonetická manifestace.
5. Vokalické fonémy současné češtiny a jejich realizace.
6. Konsonantické fonémy současné češtiny a jejich realizace.
7. Zákonitosti spojování fonémů v češtině a výběru jejich alofonů.
8. Zvuková stavba souvislé řeči (takt, slabika ad.), fonické prostředky souvislé řeči.
9. Ortoepie, ortofonie. Zásady kultivované české výslovnosti.
10. Přínos české lingvistiky k rozvoji fonologie.

2) Morfologie a tvoření slov

1. Morfematická analýza – morfém/morf/alomorf; princip opakovatelnosti a princip kontrastu.
2. Vztah morfologie a fonologie – typy alomorfie a typologie morfonologických alternací.
3. Vztah morfologie a syntaxe – typy kompozit, klitika jako syntakticky vázaná slova ad.
4. Typy deklinace u jmen s ohledem na diachronní vývoj.
5. Typy deklinace u adjektiv s ohledem na diachronní vývoj.
6. Typy konjugace s ohledem na diachronní vývoj.
7. Nominalizace – typy deverbálních jmen, jejich syntaktické vlastnosti.

8. Verbální prefixy – vztah k vidu, valenci, předložkám.
9. Klasifikace slovních druhů – morfologická, syntaktická a sémantická kritéria.
10. Vztah mezi flexivní a derivační morfologií – produktivita, kompozicionalita.

3) Syntax

Tematické okruhy této oblasti byly po inovaci výuky aktualizovány a jsou platné od jarního semestru 2016 včetně (tj. pro státní závěrečnou bakalářskou zkoušku z českého jazyka konanou od června 2016 vč. dále).

1. Lexikální kategorie
2. Semilexikální kategorie
3. Funkční kategorie
4. Hybridní kategorie
5. Prázdňé kategorie
6. Elipsa - gapping, VP-elipsa, sluicing, stripping, comparative deletion
7. Implikatury - presupozice, entailment, invited inference, konverzační implikatury
8. Raising
9. Klitika
10. Templát
11. Linearizace

4) Lexikologie

1. Lexikologie, předmět zájmu, členění, hlavní metodologické postupy, interdisciplinární souvislosti.
2. Jednotky lexikonu v systému jazyka a v textové realizaci, problémovost jejich definice a delimitace.
3. Lexikální onomaziologie, pojmenování; slovní druhy z hlediska onomaziologického, krajní případy lexikální onomaziologie: termíny, propria.
4. Lexikální sémaziologie, lexikální význam, jeho složky a možnosti popisu; základní významové vztahy strukturující lexikon.
5. Konotační složky lexikálního významu z pohledu kognitivní sémantiky.
6. Významová vágnost; od aristotelovské teorie kategorizace (nutné a dostačující podmínky) k wittgensteinovskému modelu rodinných podobností a prototypové sémantice .
7. Syntagmatika slovníku, ustálené a neustálené pravidelné a nepravidelné lexikální kombinace; frazeologie a frazeografie.
8. Slovní zásoba češtiny, její strukturace, historické proměny, aktuální vývojové tendence.
9. Lexikografie, stavba slovníku, typologie slovníků; přehled současných specializovaných slovníků češtiny.
10. Historie, současnost a perspektivy výkladové lexikografie v českém prostředí; základní výkladové slovníky češtiny 20. století: PSJČ, SSJČ, SSC.

5) Teorie národního jazyka (při aplikaci na češtinu)

1. Stratifikace národního jazyka.
2. Spisovný jazyk a jeho funkce.
3. Sociálně a teritoriálně vymezené variety národního jazyka a jejich funkce.

4. Přehled hlavních skupin tradičních teritoriálních dialektů (+ diferenciacie teritoriálních nářečí jako výsledek jazykového vývoje) a situace v pohraničních oblastech českého jazykového území; základní znaky vybrané nářeční skupiny.
5. Český jazykový atlas.
6. Obecná čeština – různé způsoby vymezení; interdialekty; specifické rysy běžně mluveného jazyka.
7. Jazyk města Brna; sociolingvistické aspekty studia městské mluvy.
8. Úzus, norma, kodifikace; standard, substandard; charakteristika kodifikačních příruček pro psanou a mluvenou spisovnou češtinu.
9. Jazykový purismus v českém prostředí, jeho fáze.
10. Ústav pro jazyk český AV ČR – mimouniverzitní centrum studia národního jazyka.

6) Stylistika

1. Postavení stylistiky mezi dalšími odbornými disciplínami.
2. Základní definice stylu; různé způsoby klasifikace stylů, včetně příslušných kritérií a průnikových/přechodových pásem relevantních pro dané stylové oblasti.
3. Stylotvorné faktory (slohovorní/stylovorní činitelé – stylovorný faktor obecně, objektivní s. f., subjektivní s. f., rozdíly mezi nimi, příklady).
4. Kompozice textu z hlediska stylistiky (horizontální a vertikální členění textu, základní slohové postupy a jejich modifikace, koheze, koherence, intertextovost).
5. Prostředlovací funkční styl.
6. Odborný funkční styl .
7. Administrativní funkční styl.
8. Publicistický funkční styl.
9. Rétorický funkční styl.
10. Umělecký funkční styl.

7) Historie jazyka od praslovanštiny dodnes

1. Klasifikace slovanských jazyků jako výsledek jazykové divergence.
2. Praslovanština – její obecná charakteristika a prameny jejího poznání; praslovanský fonologický systém a jeho vývoj; nářeční štěpení praslovanštiny jako proces diferenciacie slovanských jazyků; pozdně praslovanské změny a jejich důsledky pro češtinu.
3. Původ, vznik a vývoj nejstaršího spisovného slovanského jazyka; počátek a rozvoj slovanského písma.
4. Vývoj fonologického systému češtiny od roku 1000 do současnosti.
5. Vývoj deklinace substantiv, adjektiv a zájmen od pračeštiny do současnosti.
6. Vývoj konjugace od pračeštiny do současnosti.
7. Slovtvorný vývoj substantiv, adjektiv, tj. jejich slovtvorných typů v rámci příslušných slovtvorných kategorií.
8. Specifika tvoření sloves v diachronním pohledu (sufixace, prefixace).
9. Vývoj české negace.
10. Vývoj českých přechodníkových a infinitivních konstrukcí.

8) Vývoj spisovné češtiny

1. Počátky písemné vzdělanosti v českých zemích - latina, staroslověnština moravské a české redakce
2. Přípravné období 12. a 13. století

3. Rozmach spisovné češtiny ve 14. století
4. Doba husitská a pohusitská
5. Vyspělý jazyk humanistické epochy
6. Barokní regrese
7. Národní obrození
8. Přírozený rozvoj spisovného jazyka od 40. let 19. století
9. Vývoj spisovného jazyka ve 20. století
10. Vývoj českého pravopisu a interpunkce

9) Obecné otázky a lingvistické teorie

1. Typologická klasifikace jazyků; typologie V. Skaličky, vlastnosti češtiny podle této typologie.
2. Genetická klasifikace jazyků; indoevropské jazyky, slovanské jazyky, čeština; nostratická teorie.
3. Základní metodologické přístupy diachronní a synchronní lingvistiky.
4. Mladogramatická škola ve světě a u nás.
5. Lingvistický strukturalismus: F. de Saussure, pražská škola, kodaňská a ženevská škola, americký deskriptivismus.
6. Pragmatický obrat v jazykovědě: Wittgenstein, teorie mluvních aktů, teorie konverzačních implikatur, zdvořilost ad.
7. Sociolingvistika – základní obrysy.
8. Generativní gramatika – univerzální gramatika; modularita; teorie principů a parametrů.
9. Jazykovědná bohemistika: hlavní osobnosti (J. Dobrovský, J. Gebauer, J. Zubatý, F. Trávníček, V. Mathesius, B. Havránek, F. Daneš, M. Komárek ad.).
10. Jazykovědná bohemistika – současný stav, institucionální centra, jazykovědné časopisy.